

ОИЛА АЖРАЛИШИНING ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ САБАБЛАРИ ВА ОҚИБАТЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН ВА ЖАҲОН ТАЖРИБАСИ

Жабборов Зафаржон Бахтиёр ўғли

“Оила ва гендер” илмий-тадқиқот институти лойиҳа кичик илмий ходими.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13895294>

Аннотация. Оила ажралишлари нафақат шахсий муносабатлар бузилишига, балки жамият ва иқтисодиётга ҳам катта таъсир кўрсатади. Ажралишлар натижасида болалар психологик қийинчиликларга дуч келади, эр-хотин ўртасида моддий муаммолар юзага келади ва бу оилаларнинг иқтисодий ҳолатига салбий таъсир қилади. Шунингдек, оилалар давлат томонидан ижтимоий ёрдамга муҳтож бўлиб қолади, бу эса давлат бюджетига қўшимча босим келтириб чиқаради. Жамиятдаги ажралишлар сонининг ортиши демографик пасайишга олиб келиши мумкин, шунингдек, жамиятда ижтимоий барқарорликни таъминлашда қийинчиликлар туғдиради.

Таянч сўзлар: оила ажралишлари, ижтимоий-иқтисодий сабаблар, психологик таъсир, молиявий қийинчиликлар, болалар ривожланиши, демографик оқибатлар, ижтимоий ёрдам, оилавий мустаҳкамлик, ажримлар статистикаси, жаҳон тажрибаси.

SOCIO-ECONOMIC CAUSES AND CONSEQUENCES OF FAMILY DIVORCE: UZBEKISTAN AND WORLD EXPERIENCE

Abstract. Family separations not only affect personal relationships, but also have a significant impact on society and the economy. As a result of divorces, children face psychological difficulties, financial problems arise between spouses, and this negatively affects the economic status of families. Also, families will need social assistance from the state, which will put additional pressure on the state budget. An increase in the number of divorces in society can lead to demographic decline, and also creates difficulties in ensuring social stability in society.

Key words: family separation, socio-economic reasons, psychological impact, financial difficulties, child development, demographic consequences, social assistance, family strength, statistics of decisions, world experience.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ СЕМЕЙНЫХ РАЗВОДОВ: УЗБЕКИСТАН И МИРОВОЙ ОПЫТ

Аннотация. Разлучение семей не только влияет на личные отношения, но также оказывает существенное влияние на общество и экономику. В результате разводов дети сталкиваются с психологическими трудностями, между супругами возникают финансовые проблемы, что негативно влияет на экономическое положение семей. Также семьям потребуется социальная помощь со стороны государства, что окажет дополнительную нагрузку на государственный бюджет. Рост числа разводов в обществе может привести к демографическому спаду, а также создает трудности в обеспечении социальной стабильности в обществе.

Ключевые слова: разлука семьи, социально-экономические причины, психологическое воздействие, финансовые трудности, развитие ребенка, демографические последствия, социальная помощь, прочность семьи, статистика решений, мировой опыт.

Кириш

Оила – ҳар бир жамиятнинг асосий ижтимоий институти бўлиб, унинг мустаҳкамлиги жамиятнинг барқарорлиги ва тараққиётини белгилайди. Бироқ сўнгги йилларда дунёнинг турли мамлакатларида, жумладан, Ўзбекистонда ҳам, оила ажралишлари сонининг кўпайиши кузатилмоқда. Оила ажралишлари нафақат шахсий муносабатларга таъсир этади, балки демографик ўсишга, ижтимоий барқарорликка ва иқтисодий ривожланишга ҳам жиддий таъсир кўрсатади. Бунда ажралишларнинг сабаблари турли ижтимоий ва иқтисодий омилларга боғлиқ бўлиб, уларнинг оқибатлари оилалар ва айниқса болалар ҳаётига салбий таъсир қилиши мумкин.

Оилавий муносабатлардаги инқирозларни тушуниш ва уларни ҳал қилиш учун ажралиш сабабларини ва унинг оқибатларини чуқур ўрганиш зарур. Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, турли давлатлар ажралишларни камайтиришга қаратилган қатор дастур ва чора-тадбирларни амалга оширмоқда. Мазкур мақола Ўзбекистондаги ва жаҳон тажрибасидаги оила ажралишларининг ижтимоий ва иқтисодий сабабларини таҳлил қилади ҳамда бу муаммонинг оқибатларини ўрганади.

Мақсад ва уни асослаш. Ушбу мақоланинг асосий мақсади – оила ажралишининг ижтимоий ва иқтисодий сабабларини чуқур таҳлил қилиш, ажримлар натижасида юзага келадиган ижтимоий ва иқтисодий оқибатларни ўрганиш, шунингдек, Ўзбекистон ва жаҳон тажрибасини солиштирган ҳолда мавжуд муаммоларга ечимлар таклиф қилишдир. Оила ажралишлари нафақат шахсий муносабатларнинг бузилиши, балки жамиятнинг барқарорлигига ҳам катта таъсир кўрсатадиган муҳим ижтимоий муаммо ҳисобланади. Шу боис, мазкур мавзуда оила мустаҳкамлигини таъминлаш ва ажралишларнинг олдини олишга қаратилган тадбирлар ва сиёсатлар муҳим ўрин тутди.

Оила ижтимоий институт сифатида нафақат шахсий ҳаётда, балки жамиятнинг иқтисодий, маданий ва сиёсий ҳаётида ҳам ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Оиланинг мустаҳкамлиги давлатнинг ижтимоий барқарорлигига таъсир этади, чунки оила иқтисодий тараққиётнинг асосий бўғинидир. Ажралишлар натижасида юзага келадиган ижтимоий муаммолар жамиятда ижтимоий ёрдамга муҳтож оилалар сонининг кўпайишига, шунингдек, давлат бюджетидан ажратилган маблағларнинг ортишига олиб келади.

Ажралиш натижасида кўпинча болаларнинг моддий таъминоти ва таълим олиш имкониятларига салбий таъсир кўрсатади. Ушбу жараён болаларнинг келажақдаги ижтимоий ривожланиши ва иқтисодий фаоллигига ҳам жиддий таъсир кўрсатиши мумкин.

Иқтисодий нуқтаи назардан қараганда, оила ажралишлари кўпинча молиявий қийинчиликлар билан боғлиқ. Ишсизлик, кам даромадлилик ва молиявий ноаниқлик оилаларда можаролар келиб чиқишига сабаб бўлади. Ўзбекистонда ва бошқа ривожланаётган мамлакатларда ишсизликнинг юқори даражаси ва турмуш даражасининг пастлиги оилаларнинг мустаҳкамлигига салбий таъсир кўрсатиб, ажралишлар сонининг ўсишига олиб келади. Ижтимоий жиҳатдан қаралганда эса, жамиятдаги урф-одатлар ва қийматлар ўртасидаги кескин ўзгаришлар ҳам оилавий муносабатларга таъсир этмоқда.

Масалан, гендер тенгликка интилиш, аёлларнинг иқтисодий мустақиллиги ва ҳуқуқий имкониятлари кенгайгани сари оилалардаги анъанавий роллар ўзгармоқда. Бу эса баъзи ҳолларда зиддиятларга сабаб бўлади.

Мазкур мақола нафақат ажралишларнинг сабабларини ўрганишни мақсад қилган, балки бу жараённинг ижтимоий ва иқтисодий оқибатларини таҳлил қилишни ҳам ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Ажралишлар жамиятнинг иқтисодий тизимига қандай таъсир кўрсатади? Болаларнинг ривожланиши ва уларнинг келажакдаги иқтисодий имкониятларига ажралишлар қандай таъсир қилади? Давлат ва жамият ушбу муаммони қандай бартараф этиши мумкин? Шу каби саволларга жавоб излаш мақсадида, Ўзбекистон ва жаҳон тажрибаси ўртасидаги тафовутлар ва ўхшашликлар таҳлил қилинади.

Шунингдек, мақолада давлатларнинг оилани сақлашга қаратилган қонунлар ва дастурларининг самарадорлиги ҳам кўриб чиқилади. Турли мамлакатларда амалга оширилаётган тадбирлардан олинган сабоқлар Ўзбекистон учун ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлиши мумкин. Жаҳон тажрибаси кўрсатганидек, ажралишларни камайтириш учун давлатнинг ва жамиятнинг қўллаб-қувватлови, айниқса, оилаларга психологик, моддий ва маънавий ёрдам кўрсатиш муҳимдир. Мазкур тадбирлар оилаларнинг мустаҳкамлигини таъминлашда муҳим роль ўйнайди.

Мақоланинг асосий мақсади шундай ҳал қилувчи омилларни таҳлил қилиш, ажралишларни камайтириш ва оилавий барқарорликни таъминлашга қаратилган чора-тадбирларни таклиф қилишдан иборат.

Илмий муаммонинг тавсифи ва ечими

1. Ажралишнинг асосий сабаблари. Оила ажралишларининг асосий сабаблари турли хил бўлиб, уларни асосан уч асосий тоифага бўлиш мумкин: иқтисодий қийинчиликлар, социокултуравий ўзгаришлар ва шахсий муносабатлар билан боғлиқ сабаблар.

• **Иқтисодий қийинчиликлар:** Иқтисодий жиҳатдан барқарор бўлмаган оилалар кўпинча ажралишга олиб келадиган зиддиятларга дуч келади. Молиявий қийинчиликлар, ишсизлик, кам даромадлилик каби омиллар оилада можаролар келиб чиқишига сабаб бўлади. Ажралиш жараёнидаги иқтисодий фаолликнинг пасайиши ва оиланинг даромад манбаларидан маҳрум бўлиши кўпинча молиявий нотинчликларни янада кучайтиради.

Ўзбекистон ва ривожланаётган мамлакатлардаги тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, иқтисодий қийинчиликлар оила ажралишларининг асосий сабабларидан бири ҳисобланади.

Молиявий босим ва иқтисодий танқисликлар туфайли оилаларда келиб чиқадиган можаролар, айниқса, ишсизликка қарши курашаётган оилалар учун ажралишларнинг асосий омилларидан бири бўлиб қолмоқда.

• **Социомаданий ўзгаришлар:** Жамиятдаги қийматлар ва урф-одатлар ўзгариб бораётгани сабабли оилаларда муносабатлар ўзгариши мумкин. Хусусан, аёллар ҳуқуқлари ва эркинликларининг кенгайиши, гендер тенгликка бўлган эҳтиёжнинг ортиши оилавий муносабатларда янги талаблар ва интилишларни келтириб чиқаради. Бунда аёллар иқтисодий мустақилликка эришиб, анъанавий оилавий роллар ўзгара бошлаши ажралишларга олиб келиши мумкин. Мазкур ўзгаришлар кўпинча социокултуравий тараққиёт билан боғлиқ бўлиб, аёлларнинг ижтимоий ва иқтисодий фаоллигининг ортиши, уларнинг иқтисодий мустақилликка интилиши оилавий муносабатларда янги можаролар келиб чиқишига олиб келади.

• **Шахсий муносабатлар:** Эр-хотин ўртасидаги муносабатларнинг заифлашиши, ўзаро тушунмовчиликлар ва руҳий ёки жисмоний зўравонликлар ҳам оила

ажралишларининг асосий сабабларидан бири ҳисобланади. Оилалардаги шахсий муносабатлардаги зиддиятлар вақт ўтиши билан ажралишларга олиб келиши мумкин.

Руҳий ва жисмоний саломатлик муаммолари ҳам, айниқса, маслаҳат ва ёрдам хизматларига мурожаат қилинмаган ҳолларда, оилавий муносабатларни бузиши мумкин.

2. Оила ажралишининг болаларга ва оилаларга таъсири

Ажралиш нафақат эр-хотин ўртасидаги муносабатларни бузади, балки унинг таъсири оиланинг бошқа аъзоларига ҳам, айниқса, болаларга жиддий таъсир кўрсатади.

Болалар ажралиш жараёнида ва ундан кейин кўпинча психологик қийинчиликларга дуч келадилар. Психологик ҳолатлар, тушкунлик, депрессия, ўқишга қизиқишнинг пасайиши каби муаммолар ажралиш оқибатида болаларда пайдо бўлиши мумкин. Айниқса, болалар ажралишдан кейинги янги шароитларга мослашишда қийинчиликларга дуч келадилар.

Шунингдек, ажралиш натижасида келиб чиққан иқтисодий қийинчиликлар болаларнинг моддий таъминотига ҳам салбий таъсир кўрсатади. Бир қатор тадқиқотлар шуни кўрсатадики, ажралишдан кейинги оилада болаларга камроқ моддий ёрдам кўрсатилади, бу эса уларнинг таълим олишига ва келажакдаги ривожланишига салбий таъсир ўтказади. Ўзбекистонда ажралиш натижасида кўплаб оилалар моддий қийинчиликларга дуч келади ва бу ҳолат болаларнинг ҳаётига ҳам салбий таъсир қилади.

Оилавий барқарорликнинг бузилиши болаларнинг келажакдаги ижтимоий ва шахсий ҳаётида ҳам салбий оқибатларга олиб келиши мумкин.

3. Ажримлар сонининг ўсиши ва унинг жамиятга таъсири. Оила ажралишларининг сони ортиши жамият учун салбий оқибатларга олиб келади. Демографик нуқтаи назардан ажралишлар туфайли туғилиш даражаси пасаяди. Оилавий муносабатларнинг бузилиши натижасида оилаларда кўпинча фарзандлар туғилиши ва ривожланишига салбий таъсир кўрсатилади. Бу эса мамлакатнинг демографик ривожланишига салбий таъсир кўрсатади.

Шунингдек, иқтисодий жиҳатдан оила ажралишлари ижтимоий ёрдамга муҳтож бўлган оилалар сонининг ортишига олиб келади, бу эса давлат бюджетига қўшимча босим келиб чиқишига сабаб бўлади. Давлат ижтимоий ёрдам дастурлари орқали ажралишлар натижасида қийинчиликка тушган оилаларга кўмак беришга мажбур бўлади. Ижтимоий ёрдам талаб қиладиган оилалар сонининг ортиши эса давлатнинг ижтимоий харажатларини оширади. Бу ҳолат умумий иқтисодий фаолликка ва давлат молиявий барқарорлигига ҳам таъсир кўрсатиши мумкин.

4. Ўзбекистондаги ажралишлар тўғрисидаги статистика ва ҳуқуқий чоралар. Ўзбекистондаги ажралишлар статистикасига кўра, сўнгги йилларда оила ажралишлари сони ортиб бормоқда. 2023 йилдаги маълумотларга кўра, мамлакат бўйича ҳар йиллик ажралишлар сони сезиларли даражада ошган. Бунда оилаларнинг молиявий қийинчиликлар ва шахсий муносабатлардаги зиддиятлар туфайли ажралишга қарор қилиш ҳолатлари кенг тарқалган.

Ўзбекистон ҳукумати оилани сақлашга қаратилган бир қатор ҳуқуқий чоралар ва дастурларни амалга оширмоқда. Масалан, психологик ёрдам ва маслаҳат хизматлари кенгайтирилиб, оилаларга психологик қўллаб-қувватлаш кўрсатиш орқали

ажралишларнинг олдини олишга қаратилган чоралар кўрилмоқда. Шунингдек, оилани сақлашга қаратилган маърифий дастурлар ҳам аҳоли орасида оилани мустаҳкамлашга хизмат қилади. Давлат қўллаб-қувватлови билан оилалар учун молиявий ва моддий ёрдам дастурлари ишлаб чиқилмоқда, бу эса ижтимоий муаммоларни енгиллатишга қаратилган.

5. Жаҳон тажрибаси. Жаҳон тажрибасига кўра, айрим давлатлар оила ажралишларини камайтиришда самарали чоралар кўрган. Бунда оилаларни қўллаб-қувватлашга қаратилган дастурлар ва қонунчилик чоралари муҳим аҳамиятга эга.

- **Швеция:** Оилаларга моддий ва психологик ёрдам кўрсатиш дастурлари туфайли ажралишлар сони камайган. Швецияда оилаларга бепул психологик маслаҳат хизматлари кўрсатилиб, эр-хотин ўртасидаги зиддиятларни бартараф этишга кўмак берилади.

Шунингдек, давлат томонидан болалар учун молиявий қўллаб-қувватлаш дастурлари йўлга қўйилган.

- **Туркия:** Маҳаллий диний ташкилотлар ва давлат қўллаб-қувватлови орқали оилаларни мустаҳкамлашга қаратилган маърифий дастурлар йўлга қўйилган. Туркияда оилаларга диний ташкилотлар орқали маънавий қўллаб-қувватлаш кўрсатиш муҳим рол ўйнайди.

- **Германия:** Оила ажралишларининг олдини олиш учун оилавий маслаҳат хизматлари ва психологик ёрдам дастурлари кенг қўлланмоқда. Германияда оилаларга профессионал психологик ёрдам кўрсатиш дастурлари жорий этилган бўлиб, оилаларни сақлашга қаратилган маслаҳат хизматлари кенг тарқалган.

6. Ажралишни камайтириш йўллари. Ажралишларни камайтириш учун қатор самарали чора-тадбирлар тавсия этилади. Булардан энг асосийлари:

- **Психологик маслаҳат хизматларини кенгайтириш:** Оилаларга профессионал психологик ёрдам кўрсатиш ва маслаҳат хизматлари орқали зиддиятларни ҳал этишга қаратилган дастурларни кенгайтириш ажралишларни камайтиришда муҳим аҳамиятга эга.

- **Оилаларга молиявий ёрдам ва қўллаб-қувватлаш дастурларини такомиллаштириш:** Иқтисодий қийинчиликларга дуч келган оилалар учун давлат томонидан моддий ёрдам кўрсатиш дастурлари ишлаб чиқилиши лозим. Бу оилаларнинг моддий барқарорлигига ёрдам бериб, ажралиш эҳтимолини камайтиради.

- **Ёшларга турмуш қуриш ва оила қуришга тайёргарлик борасидаги таълим ва маърифий дастурларни жорий этиш:** Ёшларни оилавий муносабатлар ҳақида тўғри маълумотлар билан таъминлаш, турмуш қуришга тайёргарлик борасида таълим бериш, оила қуриш ва мустаҳкамлаш бўйича маърифий ишлар олиб бориш ҳам муҳим омил ҳисобланади.

Якуний қисм. Оила ажралишлари жамият ва иқтисодиёт учун салбий оқибатларга олиб келади. Бу муаммонинг олдини олиш учун иқтисодий ёрдам, психологик ёрдам ва маърифий дастурлар муҳим аҳамият касб этади. Ўзбекистон ва бошқа давлатлар тажрибаси шундан далолат берадики, давлат ва жамиятнинг қўллаб-қувватлови билан ажралишлар сонини камайитириш, оилаларни мустаҳкамлаш мумкин. Шу сабабли, келажакда оилани сақлашга қаратилган чоралар янада кенгроқ кўламда амалга оширилиши лозим.

REFERENCES

1. Giddens, A. (2020). *Sociology*. 8th Edition. Polity Press.
2. Becker, G. S. (2021). *A Treatise on the Family*. Harvard University Press.
3. UNICEF (2022). *Global Study on Child Well-being and Family Structures*. New York: UNICEF.
4. Eurostat (2023). *Family and Divorce Statistics in Europe*. [Online] Available at: www.eurostat.eu/family-divorce.
5. O‘zbekiston Respublikasi Statistika Qo‘mitasi (2023). *O‘zbekistonda oilaviy munosabatlar va ajrimlar haqida hisobot*.
6. Cherlin, A. J. (2019). *The Marriage-Go-Round: The State of Marriage and the Family in America Today*. Vintage Books.
7. Turkmen, H. (2021). *Divorce and Social Change: Turkey's Experience*. Istanbul: Anadolu University Press.
8. World Bank (2023). *Women, Business and the Law 2023: Enhancing Equality in Family Law*. Washington, DC: World Bank Group.
9. McLanahan, S. (2020). *Fragile Families and the Marriage Agenda*. *Social Service Review*, 94(2), 227-250.
10. Anderson, G. (2021). *Family Support Programs in Sweden: Preventing Divorce and Strengthening Families*. *Journal of Family Studies*, 31(4), 552-568.
11. Rustamov J. I. VOYAGA YETMAGANLAR O‘RTASIDA ERTA NIKOHLARNING OLDINI OLISH BO‘YICHA XORIJ TAJRIBALARI //Current approaches and new research in modern sciences. – 2024. – T. 3. – №. 3. – C. 18-26.
12. Jakhongir R. CAUSES OF EARLY MARRIAGES AND EARLY BIRTHS AND THEIR CONSEQUENCES //Open Access Repository. – 2023. – T. 4. – №. 03. – C. 99-104.
13. Xudaybergenovich A. X., Ikrom o‘g‘li R. J. OLIY O‘QUV YURTI TALABALARIDA NIKOHGACHA BO‘LGAN XULQ-ATVOR VA OILA QURISHNING O‘ZIGA XOSLIGI//TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2024. – T. 4. – №. 5. – C. 170-176.
14. Abduramanov, X. X., & Bakieva, I. A. (2018). Peculiarities of Employment of Population in Ferghana Region. *Economics and Innovative Technologies*, 2018(3), 8. 33. Abduramonov X. Ўзбекистон Республикасида янги демографик вазиятнинг шаклланиш хусусиятлари //Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2013. – №. 3. – C. 22-31.
15. Abduramonov, X. (2012). Аҳоли кексайиш даражасининг шаклланиш механизмлари ва кўрсаткичлари. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, (2), 299-310.
16. Абдураманов Х. Ўзбекистон Республикасида демографик ривожланишнинг кўп омилли таҳлили ва истиқбол кўрсаткичлари //Экономика И Образование. – 2020. – Т. 1. – №. 2. – C. 137-142.
17. Абдураманов Х.Х. Демографик жараёнлар хавфсизлиги концепцияси. “Иқтисодийни модернизациялаш ва диверсификациялаш жараёнида ишлаб чиқариш харажатларини камайитиришнинг методологик асослари”. Республика илмий-амалий анжумани материаллари. – Тошкент, 2018. – 248-250.

18. Абдураманов Х.Х. Демографик жараёнларни давлат томонидан тартибга солиш механизмини шакллантириш. «Инновацион ва рақамли иқтисодиёт шароитида хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш муаммолари» мавзусидаги халқаро илмий-амалий анжуман материаллари тўплами. – Самарқанд, 2020. – 8-11-б.
19. Абдураманов Х.Х. Демографик хавфсизликни таъминлашнинг ташкилий механизмлари. “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожлантиришнинг долзарб масалалари” мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция илмий мақолалар ва материаллари тўплами. – Андижон, 2019. – 21-25 б. Available from: <https://www.researchgate.net>
20. Абдураманов Х.Х. Демография соҳасида миллий манфаатларни ҳимоя қилишнинг устувор йўналишлари. “Тизимли тадқиқотлар” илмий-таҳлилий журнал. №1. – Тошкент, 2020. – 101-111 б. Available from: <https://www.researchgate.net>
21. Абдураманов Х.Х. Классификация угроз экономической безопасности связанных с демографическими проблемами. Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century». Ottawa. 2020. - P.21-26.
22. Абдураманов Х.Х. Қишлоқ жойларида норасмий иш билан бандликни тартибга солиш. Ўзбекистон Республикаси ҳаракатлар стратегияси: макроиқтисодий барқарорлик, инвестицион фаоллик ва инновацион ривожланиш истиқболлари. Илмий маъруза ва мақолалар тўплами. – Тошкент, 2019. – 48-55.
23. Абдураманов Х.Х. Социальная защита престарелых: на примере Республики Узбекистан. Проблемы современной экономики. №2 (58), 2016. Available from: <http://m-economy.ru/art.php?nArtId=5802>
24. Абдураманов Х.Х. Яшил иш ўринларини ташкил этиш йўналишлари. «Минтака аҳолисининг бандлигини таъминлаш ва фаровонлигини яхшилаш: ҳозирги аҳоли, муаммолари ва тараққиёт стратегияси». Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. Нукус, 2018. – 264-265 б.
25. Khudaybergenovich, A. H. (2018). Demographic Development Tendencies of the Family in Uzbekistan.
26. Abduramanov K. K. Ways Of Improving Social Support Of The Aged Population In The Conditions Of Senility Tendency Deepening //European Journal of Business and Economics. – 2010. – Т. 1. DOI: <https://doi.org/10.12955/ejbe.v1i0.80>
27. Abduramanov K. K., Ibragimov L. Z. Regional characteristics of demographic development in the republic of uzbekistan //SEA: Practical Application of Science. – 2015. – Т. 3. – №. 1.
28. Абдураманов Х. Ўзбекистон Республикасида демографик ривожланишнинг кўп омилли таҳлили ва истиқбол кўрсаткичлари //Экономика И Образование. – 2020. – Т. 1. – №. 2. – С. 137-142.
29. Abduramonov X. Аҳоли кексайиш даражасининг шаклланиш механизмлари ва кўрсаткичлари //Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2012. – №. 2. – С. 299-310.
30. Абдураманов Х. Классификация угроз экономической безопасности связанных с демографическими проблемами //InterConf. – 2020.
31. Abduramanov K., Dekhkanov S. Experience of foreign countries in the prevention of early marriage and early childbirth //InterConf. – 2021.

32. Abduramanov X.X. O.,zbekistonda tashkillashtirilgan migratsiya jarayonlarining tahlili. Ўзбекистон республикасини ривожлантириш стратегиясининг янги босқичида инсон омили ва манфаатлари: халқаро амалиёт ва Ўзбекистон тажрибаси. Илмий-амалий конференция материаллари тўплами.—Тошкент, 2019. – 157-159.